

Doc. dr mag. Bojan Macuh, Maribor, Republika Slovenija

POVODOM PRVOG MAJA

VIŠE OD SAMO KRESA I KARANFILA: PRAVI ZNAČAJ PRAZNIKA RADA

Prvi maj, međunarodni praznik rada, nije samo neradni dan namenjen odmoru i druženju uz logorske vatre, već simbol stogodišnje borbe za dostojanstvo, pravdu i osnovna ljudska prava. Praznik, koji obeležavamo u znak sećanja na krvave događaje u Čikagu 1886. godine (tzv. nemiri na trgu Haymarket), predstavlja civilizacijsku prekretnicu kada su radnici sloganom „tri puta osam“ (8 sati rada, 8 sati odmora, 8 sati obrazovanja) postavili temelje savremenog radnog zakonodavstva. Danas se piše drugačija priča, koja ukazuje na 10 i više sati rada, 6 sati i možda nešto više odmora, i 6 sati ili čak manje obrazovanja. Sve je veća prisutnost radnika na radnom mestu, a sve manja kod kuće, u porodici, među prijateljima i u okviru slobodnih aktivnosti.

Značaj radnika i vrednost rada

Radnik je osnovna ćelija svakog privrednog sistema. Bez ljudskog kapitala, inovativnosti, kao i fizičkog i intelektualnog truda, kapital ostaje neproduktivan. U savremenom društvu značaj rada se pomera sa čisto fizičke produkcije ka uslugama i tehnologiji, ali osnovno načelo ostaje – rad mora da obezbedi dostojno preživljavanje. Za zaposlenog je veoma važna socijalna uključenost. Rad pojedincu ne nudi samo finansijsku sigurnost, već i osećaj pripadnosti i društvenu ulogu. Treba biti svestan da je radnik taj koji omogućava privredni rast. Produktivnost radnika je ta koja pokreće nacionalni BDP i omogućava razvoj javnih usluga.

Politika i rad u Sloveniji

U slovenačkom prostoru pitanje rada je tesno isprepletено sa političkim delovanjem. Slovenija održava snažnu tradiciju socijalnog partnerstva (Ekonomsko-socijalni savet), ali se suočavamo sa izazovima. Na prvom mestu među njima je prekarni rad. Politika često previše sporo reguliše nove oblike rada (studentski rad, agencijski rad, s.p. – samostalni preduzetnici, rad nakon penzionisanja), što vodi u neizvesnost mladih. Takođe, poreska politika je i dalje nedorečena. Većita rasprava o opterećenju plata postavlja politiku između čekića (želje poslodavaca za nižim troškovima) i nakovnja (potrebe države za finansiranjem socijalne države).

U svakom slučaju, prisutna je i ideologizacija praznika. U Sloveniji se Prvi maj ponekad koristi kao poligon za stranačko odmeravanje snaga, umesto da se

fokusiramo na pitanja kao što su penziona reforma, sagorevanje (burnout) i digitalizacija radnih mesta. Desna politička opcija zagovara tzv. „iskorišćavanje“ radnika, dok se leva bori za njihova prava, bezbednost na radu i vodi teške pregovore koji bi trebalo da budu u korist obe strane: radnika i poslodavaca.

Uloga sindikata: Štit radničkih prava

Sindikati su ključni akteri socijalnog dijaloga. U svetu gde je moć kapitala često neravnomerno raspoređena, sindikati deluju kao kolektivni glas koji uravnotežuje interese poslodavaca i zaposlenih. Važni su neprestani kolektivni pregovori, jer bi bez njih uslovi rada (plate, odmor, bezbednost) bili prepušteni isključivo dobroj volji pojedinačnog poslodavca. Za radnike je neophodna pravna zaštita koju sindikati nude kao zaštitu od samovoljnih otkaza i kršenja radnih standarda.

Slovenački radnik u evropskom kontekstu

Slovenačko tržište rada nalazi se na zanimljivoj raskrsnici između srednjoevropske produktivnosti i južноеvropske fleksibilnosti. Ako slovenačke radnike uporedimo sa njihovim kolegama u EU, primećujemo sledeće ključne razlike:

- **Dinamika plata:** Slovenija je u 2026. godini utvrdila svoj položaj u tzv. „srednjoj klasi“ EU. Sa minimalnom platom koja iznosi 1.481,88 EUR bruto (približno 1.000 EUR neto, što je izborila vlada u periodu 2022–2026), Slovenija značajno preteče države kao što su Mađarska, Rumunija i Slovačka, te se približava državama poput Španije i Kipra. Uprkos tome, kupovna moć ostaje niža nego u centralnim državama (Nemačka, Austrija), gde su realni prihodi, uzimajući u obzir troškove života, i dalje povoljniji.
- **Radno vreme i intenzitet:** Prema podacima Eurostata, slovenački radnici obavljaju nadprosečan broj sati nedeljno u poređenju sa skandinavskim državama. Dok se u zapadnoj Evropi uvodi trend četvorodnevne radne nedelje ili skraćenog punog radnog vremena, u Sloveniji i dalje prevladava tradicionalna četrdesetosatna nedelja sa visokim stepenom prisutnosti na radnom mestu.
- **Uključivanje strane radne snage:** Slovenija postaje sve zavisnija od stranih radnika, kao i mnoge evropske države. Danas je već svaki šesti radnik u zemlji strani državljanin. Ovaj trend nas približava državama poput Nemačke ili Belgije, ali sa bitnom razlikom – većina stranih radnika u Sloveniji i dalje dolazi iz država bivše Jugoslavije (BiH, Kosovo, Srbija), dok zapadne države crpe radnu snagu iz šireg globalnog bazena.

Integracija stranih radnika je izazov za socijalnu državu

Strani radnici u Sloveniji više nisu samo sezonska pomoć u građevinarstvu, već postaju okosnica prerađivačkih delatnosti, transporta, pa čak i zdravstva. Postoji rizik da se strani radnici koriste za održavanje niskih troškova rada, što dugoročno može kočiti tehnološki napredak i povećanje plata za sve zaposlene. Sindikati upozoravaju da su strani radnici često žrtve kršenja radnog zakonodavstva zbog nepoznavanja jezika i prava, što stvara „radnike drugog reda“ unutar istog pravnog poretka. Istovremeno se povećava broj radnih nesreća sa smrtnim ishodom. Do aprila 2026. godine bilo ih je čak jedanaest. Zabrinjavajuća je činjenica da je veliki broj stranih radnika kod nas neprijavljen, a samim tim i neosiguran. Ovde slovenački privrednici (naročito u građevinarstvu) ne obavljaju svoje zadatke u skladu sa zakonom.

Iz ugla makroekonomske stabilnosti i teorije tržišta rada, 1. maj 2026. godine ne predstavlja samo istorijsko sećanje, već neophodnu evaluaciju strukturnih pomaka. Slovenija se suočava sa demografskim padom domaće radne snage, što primorava državu na aktivnu migracionu politiku. Stručna analiza pokazuje da će dugoročna konkurentnost slovenačke privrede zavisiti od toga koliko ćemo uspešno integrisati strane radnike u slovenački socijalni model, a da pritom ne ugrozimo dostignute standarde radničkih prava. Naučni diskurs o „radu budućnosti“ naglašava da se fokus sa čiste fizičke produktivnosti mora preneti na inovacionu rentu. To znači da slovenački radnik (strani ili domaći) ne sme da se takmiči cenom, već znanjem. Politika zato mora prestati sa mešanjem u smislu kratkoročnog populizma i usmeriti se na sistemski rešenja: rasterećenje plata, digitalno opismenjavanje i sprečavanje prekarnog rada, koji danas najviše ugrožava mlade i strane radnike. 1. maj tako ostaje ključni lakmus papir za merenje pravednosti raspodele stvorene vrednosti u društvu u kojem kapital postaje sve mobilniji, dok radnik ostaje vezan za lokalni socijalni prostor.